

др Срђан Ђорђевић,
ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Крагујевцу

О УСТАВУ КРОЗ ПРИЧУ

Устави су као људи: рађају се, живе, наслеђују, заборављају, умиру, али трају... Уставотворна власт је њихов родитељски пар, заједница људи решених да створе ново дело, којим ће себи и другима обогатити живот. И уставу расту и развијају се; имају сопствено детињство, младалачко доба, зрелост; а знају остарити и нестати са позорнице реалног правног живота. Могу бити добри и лоши, праведни и неправедни, јасни и неразумљиви, гласни и тихи. Могу бити чак и убијени, сахрањени са или без трага и потомства, а знају некада и сами бити убице, или се то тако само другима чини. У сваком случају, када уставу не би непрекидно утискивали држави печат права, она не би ни сама знала да постоји, а још лакше би то незнање било присутно у њеном окружењу.

Дужина живота једног устава зависи од много фактора, па издвајамо само неке од њих: искреност уставотворца да створи дуготрајно чедо; генетска предодређеност ка стабилном уставу која се мери снагом традиције; друштвени услови у којима устав расте и развија се, здрав живот; отпорност на болести и тд.

А кад се већ роди, сваки устав буде заокружен ауrom озбиљног достојанственика, којем се обезбеђује престони трон унутар породице и шире фамилије права. Приликом окончања настајућег процеса, творац му додељује посебним моћима пресвучени мач, који непрестано лелуја над праксом правног живота, све трагајући и проверавајући јесу ли чланови породично-фамилијарне правне задруге пристојни и културни. Ако нису, уставни мач се додатно затегне, како би му оштрина сечива пала право на непослушни акт, одрубљујући му постојање и исправљајући грешке које је начинио. Зато је устав краљ, владар, који не прашта. Јер, ако би превидео туђу грешку и потребу за казном, истовремено би себе увредио; и себе и свог творца. А једини којем нико ништа не може јесте творац, који је моћнији од свих, те зато уставу нису овлашћени да праштају грешке других и нижих.

Док је још увек млад, рекло би се, детињаст, устав је испуњен маштовитим сновима, који се обично смештају на почетку његовог текста. То је онај део напуњен емоцијама из којих зрачи снажан поглед управљен далеко ка будућности, започет поносом прошлости. Као и сваком другом младом детету, и уставу тог узраста не пада на памет шта друго сем вечитости; чини му се да је најлепши од свих претходних, а довољно је себичан да не очекује наследника. Чак би, док је тако непромућуран, и уставно време рачунао само од себе и без помисли на сопствени крај.

Но, као што се у овој причи записа, има ретких међу уставима који су од почетка разборити иако су тек настали. А можда су и рођени под срећном звездом чија их светлост прати и обасјава им пут којим корачају кроз векове. Када мудрац скроји праву меру за погођену идеју, онда у њему има и пророчког духа. Предвиди се моћима мудрости готово сваки будући тренутак и друштвено вреће у њему, па је устав тада она стабилна и увек будна матица која се стално изнова освежава каквом росом ревитализације, која извире из сложене а паметне људске заједнице. Такви уставни су зналачки припремљени да добродошлицом прихвате своје нове делове, које доносе творци и тумачи.

Зато је сан свих устава да буду дела са мером, баш као што и нама људима читав живот протиче у напорима мере. Да се меримо, да меримо и да нас мере. Ако творац устава добро не одмери какав устав ствара и на који га начин баца у ватру друштвеног живота, осуђује га на пропаст, одузима ваздух и скраћује трајање. Брзоплети творац најчешће квари државни механизам, који је довољно компликован да треба доста зналачке енергије како би зупчаници савршено уклапали правне процесе у стабилан систем. У супротном, механизам се квари, јер му се елементи сударају, туку, ломе, кидају, опадају, губе, нестају, па се систем враћа на противречну праксу као првобитно стање, што је онда прилика за нови почетак.

А има и дуговечнијих међу уставима; правих старца, што зависи од еликсира мудрости којим су опремељени његови творци и писци. То су они далековиди, обично старији писци, мада су, интересантно, уставотворци млађи. Као да постоји неписано правило, те што је држава више тек на зачетку, то јој је уставно чедо предодређено да дуже живи. Али, тако је само на почетку, јер је уставна судбина таква да творци живе заједно са својим уставима. Вероватно да би опстало правило да су од старијих родитеља деца паметнија. Тек са потпуним

нестанком једног уставотворца, нема више ни устава, јер је веза између њих тако јака и чврста, да један без другог не могу. Мала је временска разлика између творца и устава; заједница која није способна, већ правно јалова – нестаје уколико себе не оплоди уставом, па је устав услов уставотворцу, који је њему услов. Зато је држава једна симбиотичка заједница са уставом, који је њен регенератор. Он је обнавља, одржава, чини постојаном и постојећом. Јер, када не би непрекидно утискивао држави печат чврсте организованости, она би се распала као каква крхка пукотина која руши конструкцију.

Знају и уставни да се уморе. Итекако. Они у себи садрже акумулациони простор, који попуњава друштво својом енергијом, п(р)оверавајући му квалитет, подобност, озбиљност и спремност да опстане као део друштва. Посустане ли у томе, устав пада на испиту, одлази му енергија у неповрат, па бива истиснут из друштва, које се онда окреће новом творењу. Друштво има увек активну материцу са припремљеном плодовом водицом, којом се поплъускује уставна суштина. Није ли држава непрекидна уставна задужбина; она чврста стега која се уставом утврђује, па држава буде најчешће и на дуже историјске стазе проматрано, стална смена устава. Само ретки, рекло би се, уставни мудријаши, имају привид сопствене неизмењености. Мада су и они исписани мастилом искричаве друштвене пажње, која их стално проверава и мења. Оним мастилом које не бледи, а увек изнова приказује нови сазнајни и тумачећи садржај.

Устави, како се каже, знају бити и лоши, али ми се чини, ни криви ни дужни. У коначноме, друштвену одговорност за њих сноси њихов творац, али је заборавној мисли лакше свалити кривицу на оно што се лакше мења, а лакше је променити устав, него друштво. С друге стране, друштво је та сила која има моћ да расподељује кривду и правду, а оно само жели да себе увек види неокаљаног образа. Када би друштво пристало да прихвати сопствену грешку у тренутку њеног настанка, онда би то био сигуран знак да се губи смисао његовог постојања. Тек када протекне неко одређено време довољно да се осете последице недоброг делања друштва, онда се нови уставотворац досети чаробне формуле да је устав извор зла претходног поретка. А устав је тек средство којим се чинодејствује, те је стога увек нужно оштрицу мисли усмерити испод његовог покривача, јер се тамо стрпљиво скрива суштина. Онај коме мисли окупира устав, мора трагати за истином ушушканом у исконској уставној позадини. Стога и мислим да нема ауторитативног тумачења устава без узимања у обзир његове социолошке

структуре и политичке димензије, те не треба тако олако ни Ласалову идеју сврставати у неприхватљив концепт доживљаја устава. Напротив, иако ће зазвучати практично јеретички и неизводљиво, посебно ми се чини добродошлим да уставно-судска власт треба да буде прожета и ласаловцима, а не само келзеновцима. Пробој уставности нас тера да признамо постојање ширег консензуса међу моделима за разумевање устава.

И на крају: они који не могу никада до краја да разумеју устав, морају признати да време само одабира најбоље међу уставима: вероватно ће најбољи бити онај који најдуже траје; то је већ озбиљно формирана личност, која нема проблем свог социјалног живота; он је такав чврсто укотвљен у крилима друштва, па се они међусобно дарују богатством стабилности.

проф.др Срђан Ђорђевић